

HANS KÜNG I PROJEKT SVJETSKI ETHOS

Orhan JAŠIĆ i Amra BILAJAC

Sažetak

U ovom radu ukratko je opisan životni put i djela Hansa Künga, te je također prikazan povijesni razvoj Küngovog djela Projekt svjetski etos. Potonji Projekt utemeljen je na daleko poznatoj maksimi Hansa Künga: Nema mira među narodima, bez mira među religijama, nema mira među religijama bez dijaloga među religijama, nema dijaloga među religijama bez uzajamnog izučavanja među religijama. Hansa Küng je htio da spomenuti djelo veliča dostojanstvo i opstojnost svakog čovjeka, zatim da bude spona među ljudima, koja će ih pozivati na međureligijski dijalog i samim tim na mir u svijetu. Značaj djela Projekt svjetski etos nesumnjivo se zasniva na tome što poziva na globalni mir, putem mira među religijama, pri čemu se naznačuje ono što je svim religijama zajedničko, a to je dobro i ljubav spram čovjeka.

Hans Küng je rođen 19. mar-
ta 1928. godine u švicarskom
gradiću Sursee, nedaleko od
Luzerna. U Luzernu je završio gimnaziju, a zatim
sedmogodišnji filozofsko-teološki studij na Pon-
tificum Collegium Germanicum et Hungaricum
u Rimu. Za svećenika rimokatoličke crkve biva
zaređen 1954. godine. Sa dvadeset devet godina
završava doktorski studij na Institut catholique¹
u Parizu, sa doktorskim radom pod naslovom
„Opravdanje, učenje Karla Bartha i katolička re-
fleksija“, „Rechtfertigung/Die Lehre Karl Barths
und eine katholische
Besinnung“. Nakon
što je doktorirao, jed-
no vrijeme obavljao je
dužnost dušebrižnika
u crkvi Hofkirche u
Luzernu. Radio je kao
asistent na Katoličkom
teološkom fakultetu
Univerziteta u Münste-
ru, a zatim kao profesor
i dekan na Katoličkom
teološkom fakultetu u
Tübingenu (od 1960.
sve do 1996. godine, kad
je dobio časnu titulu eme-

Hans Küng je rođen 19. marta 1928. godine u
švicarskom gradiću Surseeans

ritusa). Poznat je i kao prvi direktor Ekumenskog
instituta u Tübingenu (osnovan 1964. godine).
Znanstveni rad profesora Küng može se podijeli-
titi u četiri etape.

Prva etapa u znanstvenom djelovanju
Hansa Künga bila je ekleziološka.² U njoj se ba-
vio ustrojstvom crkve i sveopćim ekumenskim³
kretanjima. O ovome govori i njegov rad „Crkva“
(„Kirche“).

Nakon Drugog vatikanskog koncila (Se-
cundum vaticanum), 1962.-1965. godine, kome
je prisustvovao kao mladi savjetnik (peritus),
svojim kritikama iritira rimsku kuriju, ali pritom

¹ Zanimljivo je da su na ovom institutu početkom devedesetih
godina prošloga stoljeća studirali današnji nastavnici Fakulteta
islamskih nauka u Sarajevu: acc. prof. dr. Rešid Hafizović i prof. dr.
Adnan Silajdžić

² Ekleziologija je nauka o prirodi, funkciji i strukturama Crkve

³ Ekumenska teologija bavi se međusobnim približavanjem i
mogućim sjedinjavanjem svih kršćanskih crkvi, ali devedesetih
godina protekloga stoljeća profesor Küng proširuje pojam
ekumenizma i na područje međureligijskog dijaloga. Neprihvatljivo
je za muslimane prihvatiti ovaj pojam u istovjetnom značenju

biva začetnik slobodoumnog pravca među ka-
toličkim teolozima. Njegovi ozbiljniji sukobi sa
Katoličkom crkvom počinju 1970. g odine, kad
izlazi njegovo djelo „Unfehlbar? Eine Anfrage“
(„Nepogrješivi“), kojim napada rimokatoličku
dogmu o nepogrešivosti pape. Zatim su slijedila
djela: „Christ sein“ („Biti kršćanin“) te „Existiert
Gott? Antwort auf die Gottesfrage der Neuzeit“
(„Postoji li Bog? Odgovor na pitanje o Bogu u
novome vijeku“), u kojima piše o rimokatoličkim
crkvenim dogmama i ulazi u dijalog sa ateistima
i agnosticima. Zbog svojih teoloških shvatanja,

poput pitanja celiba-
ta, bezgrješnosti pape,
mogućnosti zaređivanja
žena u svećenike i sl.,
kojima je izvršio ekspli-
citni napad na dotadaš-
nja (ali i današnja) vjer-
ska učenja i vjerovanja
Rimokatoličke crkve,
krajem 1979. godine
oduzeto mu je pravo
predavanja u svojstvu
rimokatoličkog teologa
na katoličkim teološ-
kim fakultetima. Tada
je i povučeno iz opticaja

njegovih 3, 500.000 knjiga. Međutim, uz proteste
studenata, koji su podržavali profesora Künga,
Senat Sveučilišta u Tübingenu odlučuje izuzeti
Katedru i Institut za ekumenska istraživanja sa
Katoličkog teološkog fakulteta i staviti ih pod
patronstvo Sveučilišta, tako da Küng nastavlja
predavati na Tübingenu u svojstvu svjetovnog
predavača. Tada piše djela iz područja eklezio-
logije, poput „Strukturen der Kirche“ („Crkvene
strukture“), „Die Kirche“ („Crkva“), „Kirche in
Freiheit“ („Crkva i sloboda“), („Die Kirche unter
den Weltreligionen“ („Crkva i svjetske religije“) i
druga, na kraju sa Ewiges Lebens, kojima se sve
više okretao svijetu i svjetovnoj (sekularnoj) mi-
sli.

Treća etapa u njegovom znanstvenom
djelovanju ogleda se u teologiji religija, gdje on
posebnu pažnju pridaje međureligijskom dijalo-
gu. Tada se na Sveučilištu u Tübingenu održava
nekoliko javnih predavanja, tzv. Studium Gene-

rale, i diskusija na temu „Kršćanstvo u dijalogu sa svjetskim religijama“, gdje biva govora i o islamu.

Četvrta etapa započinje devedesetih godina sa knjigom „Projekt svjetski ethos“ (njem., „Weltethos“), s kojim je želio istaći elemente koji su zajednički svim religijama. Razvojem projekta i deklaracije, nastaje krilatica: „Neće biti mira među narodima bez mira među religijama; neće biti mira među religijama bez dijaloga među religijama; neće biti dijaloga među religijama bez izučavanja temeljnih istina religija“. Veličina ovoga projekta u tome je što poziva na međureligijski dijalog, i to na nivou etike, a ne dogmatike, budući da gotovo sve religije posjeduju istovrsne etičke vrijednosti.

U ovom periodu objavljena su njegova djela „Die religiöse Situation der Zeit“ („Religijska situacija vremena“ i knjige: „Židovstvo, religijska situacija vremena“; „Kršćanstvo, povijest i bit“; „Islam, prošlost, sadašnjost, budućnost“; „Početak svih stvari, prirodne znanosti i religija“. Njegova djela su i: „Muzika i religija. Mozart – Wagner – Bruckner, Mozart“; „Duhovnost i transcendencija“, „Velikani humaniteta, Thomas Mann, Hermann Hesse, Heinrich Böll“, „Poezija i religija, Pascal, Gryphius, Lessing, Hölderlin, Novalis, Kierkegaard, Dostojewski, Kafka“ (djelo je nastalo skupa sa Walter Jens), „Umjetnosti i smisao postojanja“. Do sada je napisao 68 knjiga.

Početkom ovog desetljeća, profesor Küng posvetio se aktivnom pisanju svojih memoara pod naslovom „Sjećanja“. Do sada su izišla dva toma sa više od hiljadu stranica. Osim što je bio profesor na Sveučilištu u Tübingenu, predavao je u svojstvu gostujućeg profesora na mnogobrojnim prekookeanskim sveučilištima. Stekao je mnogobrojne počasne doktorate širom Planete, a dobitnik je i japanske nagrade za mir „Niwano“, koja je u Japanu cijenjena kao i Nobelova nagrada u Evropi. Tragom znamenite izreke iz osamdesetih godina, koju je izrekao na Sveučilištu u Tübingenu „Neće biti mira među narodima bez mira među religijama, neće biti mira među religijama bez dijaloga među religijama“, profesor Küng početkom devedesetih godina piše djelo „Projekt svjetski ethos“. U tom djelu potencira

značaj etike u miru među religijama te se čak poziva na „koaliciju vjernika i nevjernika“. Svrhovitost potonje knjige ogleda se u postizanju dijaloga kako između vjernika različitih religijskih tradicija, tako i dijaloga širih razmjera. Cilj djela je da se, putem dijaloga između različitih ljudi, omogući vladavina mira i dobrote, što bi samo po sebi trebala biti suština pozitivnog dijaloga.

Ovim projektom želi se naznačiti neophodnost studija svjetskih religija, pri čemu je veoma važno da kršćanstvo specijaliziraju muslimanski teolozi na kršćanskim sveučilištima te, također, da islam uozbiljuju nemuslimanski teolozi na islamskim učilištima. Drugim riječima, smatra da, koliko je to moguće, treba iznijeti na vidjelo „cjelinu neke religije“, o čemu i stalno općenito treba biti govora. Cjelina neke religije, međutim, ne pokazuje samo razvoje, povijesne tokove i životne podatke, nego i strukture, patterns vjere, mišljenja, osjećanja i postupanja. Radi se o živom visokosloženom sustavu vjerskih uvjerenja, liturgijskih obreda, duhovnih metoda i najraznovrsnijih institucija koji se dalje razvija.

Hans Küng, nadalje, u knjizi „Projekt svjetski ethos“ smatra: Trebaju nam religije koje nakon svih vrućih i hladnih ratova, nakon sve te više pomirljive nego miroljubive koegzistencije, vježbaju u „konstruktivnoj proegzistenciji“ i „miroljubivoj suradnji“ u lokalnim i regionalnim sukobima. Potrebna je usko isprepletana mreža međureligijske informacije, komunikacije i saradnje. Praktički, svim religijama trebaju kao ravnopravni suputnici:

- više međusobnih informacija,
- više međusobnih izazivanja,
- više svestrane transformacije u zajedničkom traganju za većom istinom, za tajnom jednog istinskog Boga koja će se tek na kraju priče, ako to sam Bog želi, potpuno objaviti. Višeslojnost međureligijskog dijaloga ima posljedicu da za međusobno razumijevanje na svim nivoima nisu potrebni samo dobra volja i otvoreno držanje, nego – već prema nivou – i solidna znanja. Ali, ona još višestruko nedostaju – napokon, i na znanstveno-teološkom nivou, gdje je upravo problematika temelja još premalo razrađena.⁴ Hans Küng u potonjem „Projektu...“ poziva sve

⁴ Küng, Hans, „Projekt svjetski ethos“, Velika Gorica, 2003., str. 158-160

dobre ljude, a posebno teologe, na pojam samokritike, jer je samo na taj način moguće uvidjeti nedostatke u tradiciji iz koje se dolazi i čije je dobro poznavanje osnovni temelj za razumijevanje drugog i drukčijeg, to jest za dijalog, pri čemu je neophodno biti spreman saslušati svog sugovornika i čuti njegov govor o vlastitoj religijskoj tradiciji.

Dijaloška uspješnost ove knjige bazira se na tome što poziva na međureligijski dijalog na nivou ćudoređa, a ne vjerovanja, budući da su etičke zasade u svim religijama više-manje građene na veoma sličnim ljudskim vrijednostima.

S vremenom se „Projekt svjetski ethos“ razvio i u fondaciju „Weltethos Stiftung“. Naime, po umirovljenju profesora Künga, jedne nedjeljne večeri nazvao ga je dobrostojeći grof. Groeben, čija je želja bila utemeljiti fondaciju čije su teorijske postavke već bile zacrtane u djelu „Projekt svjetski ethos“. Grof Groeben osnovao je fondaciju „Weltethos“ (njem., „Weltethosstif-

dok je „Svjetski ethos za znanost“ napisao sa dr. Kuschelom.

Osim djela profesor Künga i njegovog učenika dr. Kuschela, također eni odgovori kršćanskih i židovskih teologa i filozofa na „Projekt svjetski ethos“, s tim da odgovor muslimanskih teologa na ovaj projekt još nije poznat.

Knjiga „Projekt svjetski ethos“ prevedena je sa njemačkog na hrvatski jezik, a prijevod je sačinila Bojana Zeljko-Lipovšćak, dok je „Deklaraciju o svjetskoj etici“, s engleskog na hrvatski jezik, preveo monsijor dr. Mato Zovkić.

„Projekt svjetski ethos“ predstavlja i prologomenu za analizu religijske situacije vremena te tako u posljednjih nekoliko godina nastaju grandiozna djela sa znakovitim naslovom „Religijska situacija vremena“. Moto pod kojim su pisana ova djela bio je maksima projekta svjetski ethos; „Neće biti mira među narodima bez mira među religijama, neće biti mira među religijama bez dijaloga među religijama“. Na tržištu su se

Nakon Drugog vatikanskog koncila (Secundum vaticanum), 1962.-1965. godine, kome je prisustvovao kao mladi savjetnik (peritus), svojim kritikama iritira rimsku kuriju, ali pritom biva začetnik slobodoumnog pravca među katoličkim teolozima. Njegovi ozbiljniji sukobi sa Katoličkom crkvom počinju 1970. godine, kad izlazi njegovo djelo „Unfehlbar? Eine Anfrage“ („Nepogrješivi“), kojim napada rimokatoličku dogmu o nepogrješivosti pape

tung“), darovavši fondaciji novčanu svotu od tadašnjih pet miliona njemačkih maraka, uz pravilo da se za projekte mogu koristiti samo kamate od glavnice. To je omogućilo nastavak rada profesoru Küngu i nakon umirovljenja, jer je i dalje imao sekretaricu i mali tim znanstvenika koji su radili, a i danas rade na liniji „Projekta svjetski ethos“, čija je osnovna maksima: „Neće biti mira među narodima bez mira među religijama, neće biti mira među religijama bez dijaloga među religijama“.

Zahvaljujući sredstvima fondacije „Weltethos“, profesor Küng je nastavio znanstveno pisanje o svjetskom ethosu u interakciji s drugim sferama svekolikog ljudskog života te je na ovom fonu nastala nekolicina djela, među kojima se posebno ističu knjige, koje su prevedene i na hrvatski jezik, a to su djela poput „Svjetski ethos za svjetsko gospodarstvo“ i „Svjetski ethos za svjetsku politiku“, koje je načinio samostalno,

pojavile sljedeće knjige iz spomenutog dijapazona: „Židovstvo, religijska situacija vremena“, „Kršćanstvo, povijest i bit“. Posljednje djelo iz grupacije „Religijska situacija vremena“ je golemo i veoma bogato djelo o islamu koje obiluje raznovrsnim podacima te nesumnjivo predstavlja vrhunac njegovog pisanja o islamu, a samo djelo uozbiljeno je znakovitim naslovom „Der Islam, Geschichte, Gegenwart, Zukunft“ („Islam, prošlost, sadašnjost, budućnost“). Ta knjiga je veoma obimno djelo, na gotovo devet stotina stranica teksta, s mnogobrojnim dijagramima i shemama, te predstavlja summu teologije o islamu koja je proizišla iz pera magnifikantnog religiologa, teologa i filozofa rimokatoličke provenijencije. Na bosanski jezik prevodi je Muhamed Baščelić, nekadašnji student Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, a sada student postdiplomskog/doktorskog studija na Katoličkom teološkom fakultetu Sveučilišta u Tübingenu.

„Projektom svjetski ethos“ (njem., „Welthethos“), početkom devedesetih godina počinje novi pravac u Kungovoj teologiji religije. Ovaj projekt razvija se u još veći, pa, tako, Parlament svjetskih religija daje zadatak profesoru Hansu Küngu i njegovim saradnicima da sačine nacrt Deklaracije o svjetskoj etici. Skupa sa svojim dugogodišnjim asistentom dr. Karl-Josefom Kuschelom, izrađuje Deklaraciju, koja u suštini predstavlja objašnjenje i razradu već djela „Projekt svjetski ethos“. „Deklaracija o svjetskoj etici“ u svojoj biti se naslanja na „Projekt svjetski ethos“, iz koga je bazično derivirana. Deklaraciju je, 1993. godine, usvojio Parlament svjetskih religija, a temelji se na konsenzusu svjetskih religija u području etike, pri čemu se ističu njihovi zajednički elementi.

Parlament svjetskih religija, pod predsjedavanjem Hansa Künga, osudio je u „Deklaraciji o svjetskoj etici“ (1993.) siromaštvo i zlouporabu koje iscrpljuju našu planetu i ugrožavaju je agonijom u pomanjkanju globalne etike te je pozvao čovječanstvo da tu etiku prizna te primijeni njezina načela – etiku „desetorih besjeda“ (tj. dekaloga), koju dijele i bahaisti, i brahmanisti, i

budisti, i konfucijevci, i kršćani, i hinduisti, i džainisti, i židovi, i muslimani, i šintoisti, i sikhi, i sljedbenici Zaratustre; jer tu su otkrili zajedničko im uvjerenje o temeljnom jedinstvu ljudske obitelji, o jednakosti i dostojanstvu svih ljudi.⁵

U uvodu „Deklaracije o svjetskoj etici“ na hrvatskom jeziku, profesor Mato Zovkić uočava veoma bitan problem, a to je da bi sljedbenici monoteističkih religija, kršćani, muslimani i židovi, mogli prigovoriti ovom dokumentu što samo jednom spominje Boga, i to neosobnim nazivom Ultimate Reality – Vrhunska Stvarnost.⁶

Nažalost, ovaj projekt razvio se u pogrešnom smjeru, jer se počinje uzimati u obzir kao sinkretički religiozni poduhvat, što je u samom korijenu projekta drukčije od onoga što je zacrtao profesor Hans Küng. On je htio, i danas želi, da spomenuti dokument veliča dostojanstvo i opstojnost svakog čovjeka te da bude spona među ljudima koja će ih pozivati na međureligijski dijalog i, samim tim, na mir u svijetu.

5 Pranjčić, Krunoslav, „Globalna etika na temelju tradicija židovstva, kršćanstva te islama“, str. 880, u: „Filozofska istraživanja“, br. 104, 2006.

6 Zovkić, Mato „Predgovor hrvatskom izdanju“, str., 2; u: „Deklaracije o svjetskoj etici“, Chicago, 1993.

Summary

Hans Küng and „Global Ethic Project“

Orhan Jašić
Amra Bilajac

This work briefly describes the life and works of Hans Küng, specifically referring to the development of Küng’s work “Global Ethic Project”. This particular project is based on Hans Küng’s well-known maxim: “No peace among the nations without peace among the religions; no peace among the religions without dialogue between the religions; no dialogue between the religions without investigation of the foundations of the religions.” Küng wished his Global Ethical Project to extol the dignity and the survival of every man and to be a link among people inviting them to religious dialogue and thence to world peace. The significance of the Global Ethic Project is undoubtedly its invitation to global peace through peace among religions, with an emphasis on what is common to all religions – namely, love toward man.

يستعرض هذا المقال بإيجاز حياة هانس كينغ وأعماله، ويقدم أيضا التطور التاريخي لعمل كينغ المعروف باسم «مشروع الأخلاقيات العالمية». يقوم هذا المشروع على مقولة هانس كينغ الشهيرة: لا سلام بين الأمم بدون سلام بين الأديان، ولا سلام بين الأديان بدون حوار بين الأديان، ولا حوار بين الأديان بدون دراسة متبادلة بين الأديان.

لقد أراد هانس كينغ بهذا العمل أن يعلي من شأن كرامة كل إنسان ووجوده، وأن يكون رابطا بين الناس يدعوهم إلى الحوار بين الأديان، ليحققوا بذلك السلام في العالم. إن أهمية مشروع الأخلاقيات العالمية تستند – دون أدنى شك – على دعوته إلى السلم العالمي من خلال تحقيق السلام بين الأديان، مع التركيز على أمر مشترك بين كافة الأديان، ألا وهو خير الإنسان ومحبته.